

Røða, sum Hanus Andreasen helt, tá hann seinasta leygardag fekk heiðursløn M. A. Jacobsens fyrri yrkisbókmentir fyrri bókinu KVEIKT OG KANNAÐ eftir Rikard Long:

Fyrst fari eg at siga takk, fyrri heiðurin og fyrri gávuna. Tað er eitt, sum harmar meg, og tað er, at ein annað maður, sum eigur sín stóra lut í hesum arbeiði, nevniliga Magnus Dam Jacobsen, ikki er staddur her í kvöld. Sum eg havi nevnt í innganginum til bókinu KVEIKT OG KANNAÐ, var tað Magnus, sum fekk hugskotið til hetta verk, hann ringdi til mín ein morgunin á heysti 1976 og skeyt upp, at vit skuldu fara undir hetta arbeiði. Sum eg eisini havi nevnt, fall Magnus frá, aðrenn hann fekk farið undir sín part av hesum arbeiði.

Virkið hjá Rikard Long í føroyskum mentunarlívi fellur í triggjar partar, hann var yrkjari, hann var ein stuðul og ein eggjan hjá øðrum, sum skrivaðu og yrktu, og seinasta helmingin av sínum lívi virkaði hann eisini sum málfrøðingur. Eg havi ikki hug til í dag at siga nakað um hvønn einstakan av hesum tættumum, tað havi eg roynt at gjørt í innganginum til bókinu, eg havi meira hug til at fáa fram eina heildarmynd av manninum Rikard Long, eina mynd av tí, hann eftir minum tykki er komin at standa fyrri í føroyskum mentunarlívi. Kortini fari eg at brúka hetta høvi til stutt at nevna nakað, sum eg ikki fekk nevnt í innganginum, og sum eg haldi er áhugavert, eg hugsi um tað, at virkið hjá Rikard Long sum bókmentalligur inspirator í grundini er í tveimum ørtum. Sum blaðstjóri á Varðanum og sum forlagsstjóri á forlagnum Varðanum í trítiárunum var tað hann, sum eggjaði og hjálpti skrivandi fólki tá, t.d. monnum sum Hans Marius Eidesgaard,

Heðini Brú, Martin Joensen, Hans Dalsgaard og Jóan Christian í Hesti. Samstundis — og hetta er áhugavert — haldi eg tað vera greitt, at Rikard Long við síni skrivning um føroyskt mál óbeinleiðis hevur havt ávirkan á føroyskar bókmentir í sjeytiárunum. Tað er eingin ivi um, at Rikard Long við síni skrivning um føroyskt hevur hjálpt til at loyst tungubandið hjá skrivandi og yrkjandi føroyingum í nýggjari tíð, eg hugsi her m.a. um Magnus Dam Jacobsen.

Nóg mikið um tað. Royna vit at samanfata allar tættirnar í virkinum hjá Rikard Long, kunnu vit millum mangt annað siga, at hann kom ógvuliga nær til at vera mentunarligur heimsborgari ella — sum vit siga við einum fremmandum orði — kosmopolittur. Hann hevði hugans dyr latnar upp á víðan vegg imóti úrheiminum. Hann var føroyingur, men hann var ikki smákreivjin fyrri tað, hann helt, at ein hevði rætt til at ognar sær tað besta, ið fekkst.

Samstundis var Rikard Long — eins og at kalla øll onnur, ið hava skapt nakað skaldsliga, mentunarliga, bókmentliga í Føroyum — sprotin úr tí føroysku tjóðskapparrørsluni. Tað eru tveir mátar at hugsa um fyrirbrigdið tjóðskap. Annar er at siggja hetta sum eitt mál í sjálvum sær. Hin er at siggja hetta sum eitt mið, ið er partur av og sum stendur undir einum størri máli, tí máli at vera eitt fritt, opið menniskja, eitt menniskja við atgongd til alt tað besta í heiminum.

Rikard Long var eitt menniskja av hesum seinna slagnum. Eftir hansara hugsan lærir tú aldri óg nógv, fært tú aldri óg nógv at vita, um tónleik, um bókmentir, um skaldskap, um málningalist.

Kaðalin

Rikard Long var langt frá tann einasti, sum bygd á hetta djarva, størknevna humanistiska stóðið. Onnur gjørdu tað eisini. Grundin til, at eg undirstriki hetta nú, er, at tað tykist at vera ein stórur munur í hugsunarhátti millum Føroyar í 1980 og Føroyar um ár 1900, tá Rikard Long vaks upp. Menniskjan hevur lyndi til altíð at halda ta tíðina, hon sjálv livir í, vera ta bestu. Vit hava somuleiðis lyndi til at halda hugtakið framburð vera nakað faktiskt, nakað, ið ikki slepst undan. Eg haldi, ein slik sjálvsnøgð kann vera vandamikil. Tað er eingin ivi um, at tað eru hend framstíg, risaframstíg, í Føroyum mentunarliga síðan aldarskiptið, eg hugsi her fyrst og fremst um, at okkara mál er komið í hásaði innan fyrri skúlagatti, og — fyrri at nevna eitt stig, vit hava gjørt fyrri stuttum — at vit hava fingið frysitingina av okkara skúlskipan um hendur. Kortini kanst tú viðhvørt hava ein varhuga av, at hava vit skorið eina staðni, so hava vit mist

eina aðra staðni. Í 1901 kom út eitt blað, sum kallast Tingakrossur. Lat okkum fyrri fyrst gloyma, at hetta blaðið var skrivað á donskum. Tað, sum eyðkendi hetta blað, var m.a. at tað var eitt frisinnað og upplýsandi blað, og eitt blað, sum bart út segði seg hava til mál at hjálpa — og í roynd og veru hjálpti — teimum, sum liðu órætt, teimum minni mentu.

og at tað metti skaldskap og bókmentir sum ein tyðandi tætt, kanska tann mest tyðandi tættin í sínum virki sum blað. Sum dømi um hetta havi eg hug av nevna, at teir kendastu rithøvundarnir í Europa um hesa tíðina, fólk sum Ibsen, Brandes, J. P. Jacobsen, Hørup, Zola, vóru sum húsfólk í hesum blaðnum, vóru nevndir og citeraðir í at kalla hvørjum blað. Eg kann eisini nevna, at hvørt pætti, sum kom út á føroyskum, fekk nøkur orð ella eina viðmerking í hesum blaði, soleiðis begyntu yrkingarnar hjá J. H. O. Djurhuus at koma á prent í hesum tíðum í Búreisingi, hvør einasta av teimum fekk eina viðmerking ella eitt stutt ummæli í Tingakrossi. Eg havi eisini hug at nevna — og hetta haldi eg vera tað mest áhugaverda — at blaðið hevði eitt vindeyga opið út imóti útlendskum, fyrst og fremst skandinaviskum og donskum bókmentum. Í hesum tíðum komu tær seinastu skaldsøurnar hjá Herman Bang, tær vórðu ummældar í Tingakrossi. Í hesum tíðum komu tær fyrstu skaldsøurnar hjá einum øðrum kendur donskum rithøvundi, Johannes V. Jensen, tær vórðu eisini ummældar í Tingakrossi, við kunaleika, kritiskt, við krænsi.

Eg havi ikki hug at siga meira um hetta. Tað slepst ikki undan, at ein ger eina samanbering, roynir at meta um, hvussu eftirmenn Kristinnar

roynast, vígaðir imóti hesari bakgrund.

Nú heldur kanska onkur, at vit eru komin nakað langt burtur frá Rikard Long. Eg haldi ikki. Eg haldi, tað ber til at at siga, at Kristin í Geil kanska fyrst og fremst var við til at skapa tann groður, sum Rikard Long spratt í, bæði sum yrkjari og sum hugsandi menniskja. Eg fari her at brúka eitt bilæt. Tað vóru óivað nógv, sum vóru við til at skapa tað mentunarliga miljøið í Føroyum fyrst í hesi öld, men hann, sum kanska fyrst og fremst myndaði hetta miljøið, var Kristin í Geil. Og eg haldi, tað ber til at siga, at Kristin í Geil legði ein kaðal yvir um Atlantshavioð, ein kaðal við ljósi úr Europa og úr Danmark, eg hugsi um Danmark sum mentunarligt fyrirbrigdi, sum innihaldandi tað besta úr Europa. Hesin kaðal kom væl við, nettupp í eini tíð, tá tað gamla bondasamfelagið var farið at ridla.

Tá ið vit í dag lesa tað, sum summir av eftirmenn Kristinnar fáa frá bondini — og her hugsi eg bæði um tað, teir skriva, og um tað, teir ikki skriva, her hugsi eg bæði um sjónarringin, tann mentunarliga og bókmentliga, men eisini, summum viðvíkjandi, um stóðið, tað etiska, moralska, siðaliga stóðið — so kann ein viðhvørt hava eina óhugnaliga kenslu av, at hesin kaðalin er slitaður.

Eg vóni, at hetta ikki er so. Og skuldi hetta verið so, so vóni eg, at slitið ikki er permanent. Og eg fari at enda við at siga, at tað má vera uppgávan hjá okkum øllum, og serliga hjá teimum, sum yrkja og skriva, at halda henda kaðalin við líka. Gera vit ikki tað, so nyttar alt tós um, at vit eru føroyingar, og alt erpi um, at vit hava sett fetur undir egioð borð, einki, tí so hevur føroyingurin í okkum spent been fyrri menniskjanum í okkum.

Ein vígsla, sum er tengd saman við gerandisdegnum

Røða, sum Petur Dahl, fyrsti-lærari, helt, tá Hoyvíkar skúli varð vígdur.

Lat meg fyrst takka Tórs-havnar Býráði fyrri hesa bygging, sum í dag er handað okkum alment. Eisini skal eg takka bygdarráðnum í Tórs-

havnar Uttanbýggjar Kommunu, sum fór undir hesa bygging men sum av góðum grundum ikki kundi fullføra verkið...

Hóast skúli hevur verið

í Hoyvík síðan 1916 er tað ikki fyrr enn nú, at hús eru upprunaliga bygd til endamálið, og sostatt er tað fyrstu ferð, vit hava skúlavígslu sum hesa.

A merkisdegi sum hesum er tað ikki burtur av leið at steðga eitt sindur á og í stuttum svara spurningunum: Hver er, og hvat vilja vit við skúlanum, sum í dag er vígdur?

Fyrst sjálvi húsini. Ein góður og neyðugur karmur um skúlan, ein hentur brúkslutur av timbri og betong, av plastikki og glasi. Nýt hann, meðan hann dugir, far væl við honum, til hann kortini at endanum, slitið av elli,

verður brotin niður og burturbeindur. Men skúlin verður vónandi verandi so leingi bygdin livir.

Skúlin er ein undirvisingar- og uppalingarstovnur, sum sambært fólka-skúlalógini skal geva næmingunum eina kristna og siðalagsliga uppaling og geva teimum møguleika at ognar sær kunneleika.

Hvussu uppalingin verður framd, og hvønn kunneleika næmingurin skal kunna ognar sær, verður altíð at laga seg eftir teimum krøvum sum samfelag og einstaklingar seta. Her verða vit ongatið liðug. Her verða vit altíð ávegis.

Sum tíðirnar skifta, verður ferð eftir ferð neyðugt at taka upp til nýggja umhugsan, hvussu vit best kunnu svara hesum krøvum, sum í dag eru at víðurkenna hvønn einstakan bæði sum sjálvstøðugt menniskja og sum limur í einum felagsskapi. Øll undirvising og øll uppaling verður til fánýtis, um ikki tæy, sum arbeidda við hesum trúgva, at tað skal eydnast, at nãa teimum málum, sum sett eru.

Trúgva at hvørt barnið, hóast ymsar fyriritreytir javnbjóðis øðrum, kann vera partur í felagsskapium og samstundis eiga